

שאלה: יש לי שכן שכנראה הוא מחוסר מזל. הוא חולה כרוני. פרנסה אין לו. וגם אשתו ממרמרת לו את החיים. אומרים שאין לו מזל. אבל יש לי חבר רמב"מיסט (דוגל כל הזמן בשיטת הרמב"ם) האומר לי שלומר כך הוא שטויות. למה?

תשובה: אם נדון לפי הגמרא, יש דעות שונות בנושא זה. במסכת שבת (דף קנו) שני חכמים תלו מאורעות האדם במזל, אבל חמשה אחרים טענו "אין מזל לישראל". ואין לפרש המלים כהלצה, לומר שישראל סובלים כל הזמן ואין להם מזל טוב שיגן עליהם. אלא התכוונו לומר שאין השפעה למזל על ישראל, אלא נידונים לפי מעשיהם, הטובים או הרעים.

איך פוסקים? הרבה מהראשונים סברו שיש להאמין במזל. במאמר שכתבתי (בשנתון "תחומין", כרך כו, עמ' 480-481) הבאתי שכך דעת ר' אברהם אבן עזרא, רבנו בחיי על התורה, רשב"א, ריטב"א, ר"י אברבנאל ואף רמב"ן.

אבל לעומתם הרמב"ם שולל לחלוטין האמונה במזלות. ב"אגרת תימן" (מהד' הר"י קאפח, עמ' מב) הוא כותב: "אבל מה שראיתי שאתה נוטה אליו מעניני הכוכבים [והשפעתם עלינו] כל הדבר הזה הסירהו ממחשבתך, וְרַחֵץ דמיונך ממנו כמו שרוחצים את הבגד מטינופו. לפי שהם דברים שאין להם אמיתות אצל החכמים השלמים... ואפסותם ברורה וגלויה בהוכחות מושכלות אמיתיות".

הרמב"ם הרחיב בזה באגרתו המפורסמת לחכמי מונטפזליר (מהד' הרב יצחק שילת, עמ' תעט-תפ) "שכבר חָבְרוּ הטפשים אלפי ספרים בהבל וריק, וכמה אנשים גדולים בשנים ולא בחכמה, איבדו כל ימיהם בלמידת אותם הספרים". [ושם בעמ' תפב חילק בין לימוד אסטרונומיה, שהיא טובה ומועילה, לבין לימוד אסטרוולוגיה, לדעת מה מזלו של האדם]. ולהלכה הרמב"ם דחה דברי "הוברי השמים" (הרואים בהורוסקופ) (בהלכות תשובה פרק חמישי, הלכה ד).

במאמרו של הרב קאפח על נושא זה (כתבים, ח"א עמ' 93) הוכיח כי גם רבי סעדיה גאון, ספר הכוזרי וספר חובת הלבבות, סבורים שאין להאמין כלל במזלות. ואני מוסיף, גם המאירי (על שבת קנו עמ' 615; מועד קטן כח, א) אינו מאמין בהשפעת המזלות.

אברר כאן מניין לרמב"ם וחבריו לפסוק כמו אותם אישי חז"ל ששללו את האמונה במזלות? שמא האמת היא כמו אלו מחז"ל שכן האמינו במזלות? יש כאן דיוק נפלא. במסכת סנהדרין (סו ע"א) יש ברייתא מפורשת על "לא תעוננו" לא להאמין בכוכבים. [אמנם ידי "המתקנים", והם באמת המקלקלים, שינו

וכתבו במקום "כוכבים" "דגים". אבל לא כן הוא ברי"ף וברא"ש ובכל כתבי-יד עתיקים של התלמוד]. ולכן הרמב"ם פסק כך בהלכות ע"ז (פי"א ה"ח) בביאור של "לא תעוננו".

סיכום: נכון שהיו כמה מהאמוראים שהאמינו בכח המזל. אבל לא היה ביניהם תנא אחד. לעומתם "תנו רבנן" היא מדברי תנאים, וקובע את ההלכה למעשה. [וכן דעת ר' עקיבא – שם סה ע"ב].

לכן מה שנאמר בגמרא (תענית כט, א) כי מי שיש לו משפט נגד גוי, יבחר מועד בחודש אדר, כימזלו טוב ליהודים, אין הרמב"ם מביא דעה זו בהלכותיו, כי להלכה אין להאמין במזל. וכך ראוי לנו ללכת בעקבותיו.

אלא יש אדם הסובל רעות מפני חטאיו, או מפני הנסיון שה' מעמד אותו בו לראות אם יתמיד בצדקותו [כמו שה' עשה לאיוב], או מפני שהזיק לעצמו ע"י התנהגויות בלתי בריאות ואין לו את מי להאשים אלא את עצמו.

האמונה בכח המזל מכחישה את האמונה בשכר ועונש; את האמונה שיש חשיבות לכל פעולה שהאדם עושה, בין לטובה ובין לרעה. יש בחירה חופשית, ואין לתלות גורלנו במזל. יש להלחם נגד אמונה טפלה זו.